

Kestääkö markkinatalouden ja demokratian hyvä kehä?

Jukka Pekkarinen

Monien kehittyneiden markkinatalousmaiden taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä on huolestuttavia piirteitä. Talous on kriisialtis. Tuottavuuden kasvu on hidastunut. Teolliset työpaikat ovat vähentyneet. Työpaikkansa menettäneiden teollisuustyöntekijöiden on ollut vaikeaa löytää työtä muilta aloilta. Kehitys on eriytynyt alueellisesti.

Palkkojen osuus kansantulosta on alentunut. Palkkaerot ovat samalla kasvaneet. Kun etupäässä suurituloisille koituvat pääomatulot ovat samalla lisänneet osuuttaan, on seurauksena ollut tuloerojen kasvu. Erityisen nopeaa tulojen kasvu on ollut tulojakauman kapealla huipulla samalla, kun se keski- ja pienituloisilla on polkenut paikallaan tai jopa heikentynyt.

Meneillään on myös poliittinen murros. Perinteisten, maltillisten puolueiden kannatus on supistunut, populististen kasvanut. Poliittisten kompromissien teko on vaikeutunut.

Kehitys on ollut erilaista maittain. Pohjoismaissa ei ole tapahtunut samanlaista tuloerojen kasvua kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Kasvun hidastuminen ja epävakaus samoin kuin taantuva tuottavuuskehitys ovat sen sijaan kehittyneille maille yhteinen ilmiö.

Ekonomistit ovat hakeneet selitystä taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityskuvan muutokselle (Banerjee ja Duflo 2019). Globalisaatio näyttää aiheuttaneen kehittyneiden maiden teollisten työpaikkojen katoa. Maahan-

VTI Jukka Pekkarinen (jukka.pekkariinen@outlook.com) on aikaisemmin toiminut muun muassa talouspolitiikan koordinaattorina ja kansantalousosaston ylijohtajana valtiovarainministeriössä sekä Jyväskylän yliopiston kaupparkeakoulun työelämäprofessorina.

muutolla ei sen sijaan ole ollut mainittavaa suora vaikutusta palkanmuodostukseen. Palkansaajien järjestäytymisasteen aleneminen on vaikuttanut työn tulo-osuuden supistumiseen. Pääomatulojen osuuden kasvua on vahvistanut myös markkinoiden keskittyminen ja etenkin Yhdysvalloissa tapahtunut kilpailupolitiikan väljentyminen (Philippon 2019). Pääomaverotus on samalla keventynyt.

Tulonjaon muutoksen yhtenä keskeisenä syynä on pidetty uuteen tieto- ja viestintäteknikkaan liittyvää teknologista murrosta. Sen on arvioitu vaikuttaneen sekä palkkojen tulo-osuuden alenemiseen että palkkaerojen kasvuun korkeasti koulutetun ja vähemmälle koulutukselle jääneen työvoiman välillä (Autor ym. 2017).

Nopea rakennemuutos, sen aiheuttama epävarmuus ja tuloerojen kasvu ovat ruokki-neet poliittista epävakautta. Nykyisen kaltaista populismin nousua on aiemminkin nähty juuri heikon taloudellisen kehityksen, teknologisen murroksen ja tuloerojen kasvun aikoihin, esimerkiksi 1890-luvulla ja maailmasotien välisenä aikana (Runciman 2018, 67–70).

Taludellinen, poliittinen ja teknologinen murros ovat lisänneet ekonomistien kiinnostusta taloudellisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin instituutioihin. Daron Acemoglu ja James Robinson ovat teoksissaan *Why Nations Fail* ja *The Narrow Corridor* nostaneet esiin instituutioiden kesto- ja sopeutumiskyvyn (*resilience*) merkityksen yhteiskunnan menestystekijänä (Acemoglu ja Robinson 2012; 2019). He pitävät kansalaisten osallisuutta, toimivia markkinoita sekä lakien vallankäytölle asettamia rajoja ja näiden riippumatonta oikeudellista valvontaa lujien, yhteiskunnan menestymistä tukevien instituutioiden välttämättöminä piirteinä, joiden tulosta kehittyneet demokratiat ovat.

Torben Iversen ja David Soskice puolestaan hakevat kirjassaan *Democracy and Prosperity* selitystä kehittyneiden demokratioiden menestykselle kolminapaisesta symbioosista tietointensiivisten yritysten, niiden osaavan työvoiman sekä yhteiskunnallisesta ja aineellisesta infrastruktuurista vastaavan julkisen sektorin välillä (Iversen ja Soskice 2019). Sekä Acemoglu ja Robinsonin että Iversenin ja Soskicen tulkinnat kehittyneiden markkinatalousmaiden menestystekijöistä visioivat eräänlaisen hyvän kehän. Siinä menestyksenkäs vuorovaikutus yritysten, niiden työvoiman sekä julkisen sektorin välillä vahvistaa yhteiskunnan menestystä ja lujittaa sen instituutioita entisestään.

Uuden vuosisadan myötä tämä hyvä kehä on alkanut haurastua. Sekä Acemoglu ja Robinsonin että Iversen ja Soskice liittävät käänteen teknologiseen murrokseen, tuloerojen kasvuun ja populismin nousuun. Rakoilun pysähdyttämiseksi he pitävät välttämättömänä vaikuttavampaa tulojen uudelleen jakoa verotuksen ja tulonsiirtojen keinoin, samoin tehokkaampia julkisia koulutus- ja tutkimuspanostuksia. Acemoglu ja Robinson korostavat myös itse teknisen murroksen ohjaamisen tarvetta, kun taas Iversen ja Soskice pitävät sitä lähinnä annettuna. Näkemyseron taustalla on erilainen käsitys teknisen kehityksen luonteesta. Iversen ja Soskice pitävät sitä annettuna, eksogeenisena prosessina, jonka vinoutumien haittoja talouspolitiikka voi korjata. Acemoglu ja Robinson taas katsovat että politiikalla ja kannustimilla on vaikutusta myös teknisen kehityksen profiiliin ja sen hyödyntämiseen. Tässä he nojaavat endogeenisen kasvun teoriaan.

Esittelen kirjoituksessani lähemmin kahden kirjoittajaparin arvioita kehittyneiden markkinatalousmaiden hyvän kehän tekijöistä, sen viimeaikaisesta rakoilusta ja tämän korjaa-

misen edellyttämistä politiikkatoimista. Taus-taksi palautan aluksi mieleen taloustieteen 1800- ja 1900-lukujen klassikoiden näkemykset taloudellisen kasvun, tuloerojen ja talousjärjes-telmän pitkän ajan kehityksestä. Siltana varhaisemman ja nykyisen keskustelun välillä nostan esiin myös Thomas Piketty'n analyysia tulon-jaon pitkän ajan kehityslinjoista (Piketty 2014).¹

1. Taustaa: taloustieteen klassikot ja Piketty

Taloustieteen klassikot näkivät kapitalismin jännitteisenä. Robert Malthus ja David Ricardo arvioivat sen alkuvaiheen nopean kasvun laantuvan stationaariseen, tasoltaan vakaaseen pää-oman, tuotannon samoin kuin enimmiltään toimeentulon rajoilla elävän väestön tilaan. Karl Marx taas ennakoி pääomakannan kasvat-tamiskiihkon johtavan ennen pitkää koko jär-jestelmän romahduttaviin ristiriitoihin.

Kahden maailmansodan ja 1930-laman var-jossa eläneet John Maynard Keynes, Friedrich von Hayek ja Joseph Schumpeter epäilivät alul-laan olevan demokratian ja markkinatalouden välisen liiton kestävyyttä. He ennakoivat niiden välisen jännitteen johtavan jonkinlaiseen sosialismia muistuttavaan tilaan. Keynes visioi investointien tasoa ja rakennetta säätelevää val-tiollista suunnittelujärjestelmää. Hän suhtautui siihen myönteisesti. Schumpeter ja Hayek sen

sijaan näkivät edessään ankean vapauden lop-pun uhkakuvan.

Klassikoihin palannut Thomas Piketty pi-tää esikuvanaan Karl Marxia. Mutta hänen johtopäätöksensä on erilainen. Laajan talous-historiallisen aineistonsa perusteella hän päät-telee, että pääomatulojen kansantulo-osuus on ollut tuotannon pääomavaltautumisen myötä enimmältään kasvussa. Piketty'n selitys tälle on, että pääoman tuottoaste on pysynyt vakaan, ja samalla talouden kasvuvauhtia korkeam-pana, 4–5 prosentin tietämissä. Kun pääoman omistajat ovat investoineet tuloinsa, on pää-omakanta kasvanut kansantuloa nopeammin.² Pääoman tuoton pysyessä samalla vakaana on pääoman tulo-osuus kasvanut.

Piketty esittää havaitsemalleen pääomatu-lojen osuuden kasvulle kaksi eri selitystä. Näi-tä kumpaakin on arvosteltu. Hän nojaa yhtääl-tä neoklassiseen kasvumalliin. Siinä pääoma-tulo-osuuden ja pääomakertoimen samanaikai-sen kasvun edellytyksenä on, että pääoma- ja työpanosten välinen substituoitjousto on yli yhden.³ Tällaiseen arvioon Piketty oman ai-neistonsa perusteella päätyykin (Piketty 2014, 221). Mutta selitys on kiistetty, koska valtaosa empiirisistä tutkimuksista päättyy ykköistä pie-nempään substituoitjouston arvioon (Raval 2017, 84).

Piketty on myöntänyt substituoitjousto-arvioonsa kohdistuneen kritiikin perustelluksi (Piketty 2017). Hän on sen sijaan alkanut ko-rostaa pääoman omistajalleen tuomaa yhteis-

¹ Uusimmassa kirjassaan Piketty (2019) keskittyy analyysiinsa talouspoliittisiin johtopäätöksiin. Hän pitää välttämät-tömänä pääomatulojen verotuksen globaalia kiristämistä välttämättömänä. Hänen ehdotuksiaan on ehtinyt kommentoida mm. Jean Pisany-Ferry (2019).

² Pikettyllä on tässä yhtymäkohta 1960-luvun Cambridgen kasvumalliin, jonka Mihail Kalecki tiivisti: "Workers spend what they get, capitalists get what they spend".

³ Työ- ja pääomapanosten hintasubteen muutos tällöin on niiden käyttösubteessa tapahtuvaa muutosta pienempi.

kunnallista vaikutusvaltaa. Tämän nojalla omistajat voivat ajaa läpi pääoman tuottoa tukevia poliittisia ratkaisuja, kuten keveää pääomaverotusta (Piketty 2017, 556–559). Acemoglu ja Robinson (2015) ovat toisaalta arvostelleet Pikettyä siitä, että tämän analyysi on mekaanista ja aliarvioi demokratian ja markkinatalouden instituutioiden tasapainottelu- ja sopeutumiskykyä. Näkemykset kehittyneiden demokratioiden instituutioiden luonteesta ovat siis erilaisia.

2. Demokratian ja markkinatalouden hyvä kehä: Acemoglu ja Robinson

Acemoglu ja Robinson (2012) ovat esittäneet varhaisen tulkintansa instituutioiden kesto- ja sopeutumiskyvyn merkityksestä *Why Nations Fail* -teoksessaan. Heidän perusajatuksensa on, että demokratia ja kansalaisten osallisuus (*inclusion*), lakien ja riippumattoman oikeuslaitoksen ylläpitämät vallankäytön rajat (*rule of law*) sekä elinkeinovapaus ja markkinoiden kilpailullisuus luovat edellytykset yhteiskunnan taloudelliselle menestykselle ja sosiaaliselle eheydelle. *Why Nations Fail* -teos kartoittaa lähinnä yhteiskunnan suoriutumiskyvyn välttämättömiä, osallisuuden ja vallankäytön rajoihin liittyviä ehtoja. Historiallisin esimerkein siinä kuvataan, miten autoritaariset, osallisuutta, elinkeinon harjoittamista ja kilpailua rajoittavat instituutiot johtavat poliittisen mielivallan, ylimääräisen voiton saalistuksen (*rent seeking*) ja taloudellisen näivetty-
misen noidankehään.

Uudessa *The Narrow Corridor* -teoksessaan Acemoglu ja Robinson erittelevät tarkemmin sitä, miten kehittyneiden demokratioiden menestys on perustunut julkisen vallan (valtion)

ja kansalaisyhteiskunnan välisten suhteiden tasapainoon ja evoluutioon.⁴ He kutsuvat tätä tasapainoista kehitysuraa kapeaksi käytäväksi, jossa instituutioiden välinen luottamus vahvistuu ja lujittaa tasapainoa entisestään. Vallalla on menestyksen hyvä kehä. Jommankumman osapuolen heikentyminen ja vahvemman ylilyönti voivat toisaalta suistaa yhteiskunnan kapean käytävän ulkopuolelle. Valtion ylivalta johtaa despotiaan, sen heikkous anarkiaan. Kansalaisyhteiskuntaa taas voivat jäytää tiukat normit tai kärjistyvät sisäiset konfliktit. Kehityksen voivat suistaa raiteiltaan myös erilaiset negatiiviset ulkoiset sokit.

Hyvän kehän esimerkkinä *The Narrow Corridor* -kirja pitää paljon esillä Ruotsia. Se kertoo Ruotsin politiikka- ja työmarkkinainstituutioiden kehityksen sosialidemokraattien ja agraaripuolueen välisestä 1930-luvun lehmänkaupasta nykypäivään (Acemogly ja Robinson 2019, 467–472). Väliin mahtuvat palkkakoordinaation kehittämistä koskeva työmarkkinajärjestöjen sopu, sosialismin pelon laantumisen sodan jälkeiseen yhteisymmärrykseen julkisen ja yksityisen sektorin työnjaosta sekä näihin päiviin jatkunut hyvinvointivaltion kasvu. Meillä käydyn keskustelun valossa Acemoglu ja Robinson korostavat yllättävän paljon Ruotsin korporatistisia piirteitä.

⁴ Acemoglu ja Robinson käyttävät tästä keskinäisriippuvuudesta evoluutioteoriasta peräisin olevaa nimitystä *Red Queen*. Nimitys viittaa Lewis Carrollin Liisan seikkailut maailmassa-satuun pyörivässä karusellissa leikkivästä punaisesta kuningattaresta, jonka on pelkäämään paikallaan pysyäkseen juostava aina vain kovempaa. Nimitys on lainattu evoluutioteorian malliin, jossa saalistaja ja saalis muokkaavat toistensa evoluutiota.

3. Iversen ja Soskice

Torben Iversen ja David Soskice (2019) esittävät painotuksiltaan erilaisen tulkinnan demokraattisten markkinatalousmaiden menestyskijöistä. Iversen on tanskalainen, nykyään Harvardissa vaikuttava politiikan tutkija, joka on aiemmin tutkinut työmarkkinainstituutioiden, palkkaneuvottelujen ja keskuspankin rahapolitiikan välisiä riippuvuuksia. Soskice puolestaan on jälkikeynesiläinen makroekonomisti, joka on erikoistunut työmarkkinainstituutioihin ja rahapolitiikkaan. Heidän tilastoaineistoon nojaava analyysinsa on strukturoidumpi, mutta samalla näkökulmaltaan kapeampi kuin Acemoglu ja Robinsonin.

Iversenin ja Soskicen mukaan kehittyneiden markkinatalousmaiden menestys on perustunut kolminapaiseen symbioosiin, jonka muodostavat teknologisesti korkeatasoiset suuryritykset, niiden osaava henkilöstö ja julkinen sektori. Yritykset, olivat ne sitten kotimaisia tai monikansallisten yritysten osia, tarvitsevat hyvin koulutettua, erityisosaamista omaavaa työvoimaa. Tämän koulutuksesta ja sosiaaliturvasta samoin kuin tutkimus- ja elinkeinopolitiikasta ja talouden sääntelystä vastaa julkinen sektori.

Osaamisintensiiviset yritykset ja niiden osaava, yhteiskunnan keskiluokan muodostava työvoima sijoittuvat lähinnä suurkaupunkeihin, jotka tarjoavat toimivat yhteistoimintaverkostot, runsaasti korkeatasoisia työpaikkoja, tutkimuksen infrastruktuurin sekä hyvät kouluttautumismahdollisuudet. Yritysten paikkasidonnaisuus on sitä suurempaa, mitä osaamisintensiivisempää niiden tuotanto on. Ne eivät äänestä hevin jaloillaan. Tämä lisää kansallisen politiikan pelivaraa. Poliittisten päättäjien on toisaalta pystyttävä turvaamaan äänestäjien ja

heitä työllistävien yritysten menestymisen edellytykset. Tähän on parhaat edellytykset maltillisilla, poliittisen keskiviivan lähelle sijoittuvilla, keskiluokkasiin äänestäjiin nojaavilla puolueilla.

Iversen ja Soskice yhdistävät taloustieteen, politiikan tutkimuksen ja sosiologian näkökulmia. He hyödyntävät uuden talousmaantieteen oivalluksia suurten kaupunkialueiden merkityksestä talouden menestymisessä. Kirjassa kuvataan vertailevan tilastoaineiston ja tapauskohtaisten tarkastelujen avulla, miten kolminapainen symbioosi on toiminut. Yllättävää ei ole, että tämänkin kirjan mukaan parhaiten ovat onnistuneet Pohjoismaat. Teksti tuntuu paikoin suoraan Kööpenhaminan horisontista kirjoitetulta.

4. Hyvän kehän haurastuminen

Kumpikin kirjoittajapari nostaa esiin myös viimeaikaiseen kehitykseen liittyviä, oman tulkintansa kannalta kriittisiä kysymyksiä. He panevat merkille tuloerojen kasvun, populismin nousun ja perinteisten, hallitusvastuussa vuorotelleiden puolueiden heikentymisen. He liittävät käänteeseen uuden tietotekniikan myötä tapahtuneeseen teknologiseen murrokseen sekä tuloerojen ja epävarmuuden kasvuun. Molemmat kirjat korostavat tulojen uudelleen jaon tarvetta, sosiaalista liikkuvuutta edistävää yleisen koulutason kohottamista ja koulutusväylien avaamista.

Iversen ja Soskice pitävät tällaisten konventionaalisten politiikkatoimien tehostamista riittävänä. Oikein kohdennettuina he pitävät niitä myös yhteensopivina uuteen teknologiaan nojaavan tuotantomallin kehittämisen kanssa. He suhtautuvat myönteisesti perustuloon

(Iversen ja Soskice 2019, 273–274). Mikäli tällaiset tuloeroja tasoittavat järjestelmät toimivat tehokkaasti, Iversen ja Soskice uskovat maahanmuuton vastustamiseen keskittyvien ja epämääräisiin politiikka-ohjelmiin tyytyvien populististen kannatuksen jäävän 10–15 prosenttiin (Iversen ja Soskice 2019, 249–251). Arvio vaikuttaa nykykatsannossa optimistiselta.

Iversenin ja Soskicen levollisten arvioiden taustalla on perinteinen neoklassinen kasvuteoria. Tekninen kehitys – sen vaikutus kokonaistuottavuuden kasvuun, tuotannontekijäkorvauksiin ja funktionaaliseen tulonjakoon – on luonteeltaan eksogeenista. Talouspolitiikan tehtäväksi jää lähinnä sen haittavaikutusten lieventäminen.

Acemoglu ja Robinson nojaavat uudempaan endogeenisen kasvun näkökulmaan (ks. myös Acemoglu 2019). Innovaatioita ja niiden hyödyntämistä ohjaavat taloudelliset kannustimet. Kolmella toisen maailmansodan jälkeisellä ”kultaisella” vuosikymmenellä tämän kannustinjärjestelmän eri osat tukivat kaikki tuottavuuden, reaaliansioiden sekä investointien ja yritysten kannattavuuden samanaikaista, myönteistä kehitystä. Koulutustaso kohosi. Julkinen sektori rahoitti tutkimusta ja tuotekehitystä ja myötävaikuttanut teknologian kehitykseen omin, sosiaalisen ja fyysisen infrastruktuurin kehittämiseen liittyvin tilauksin. Palkkaerojen kasvua hillitsevät minimipalkat ja kollektiiviset palkkasopimukset kannustivat yrityksiä työn tuottavuuden kohottamiseen. Tarjolle tulevat uudet, hyväpalkkaiset työtehtävät lisäsivät puolestaan työntekijöiden valmiutta tuottavuutta kohottaviin uudelleen järjestelyihin.

Viime vuosikymmeninä tämä teknisen kehityksen malli on alkanut murtua (Acemoglu ja Robinson 2014, 477–483; Acemoglu 2019). Kehittyvien maiden kilpailu on perinteisillä

teollisilla toimialoilla lisääntynyt. Kehittyneiden maiden yritykset ovat vastanneet siihen suurimmat välittömät kustannussäästöt tuovin automatisointitoimin. Työllisyys on supistunut teollisuuden suorittavissa, vähän koulutusta vaativissa mutta perinteisesti suhteellisen hyvin palkatuissa teollisissa tehtävissä. Tällaiselle työntekijöille ei ole ollut tarjolla vastaavia työmahdollisuuksia palvelualoilla. Heidän osaltaan koulutustason kohottamisen ja sosiaalisen nousun väylät ovat tukkeutuneet. He kokevat vieraantuneensa. Uusi tietotekniikka on toisaalta tarjonnut hyvin koulutetulle, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan kykenevälle henkilöstölle uusia, palkitsevia työtehtäviä.

Työmarkkinoiden polarisoituminen on ollut voimakkainta Yhdysvalloissa. Siellä yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden miesten reaaliansioidet ovat kasvaneet 60 prosenttia sitten vuoden 1980, kun taas toisen asteen koulutuksen suorittaneiden reaaliansioidet ovat vastaavasti alentuneet viidenneksen (Acemoglu ja Robinson 2019, 477). Näin pitkälle kärjistyneen eriarvoistumisen korjaamiseen julkisen talouden pelivaran puitteissa mahdollinen tulontasaus ei Acemoglun ja Robinsonin mukaan riitä. Tarvitaan pidemmälle meneviä, itse markkinoiden toimintaan ja teknologian hyödyntämiseen vaikuttavia toimia (Acemoglu ja Robinson 2019, 485–486).

Kehityksen vinoutumisen syy ei ole uusi tietotekniikka sinänsä. Sen hyödyntämistä ohjaavia kannustimia on sen sijaan korjattava siten, että uusia, korkean tuottavuuden ja hyvän ansiotason työtehtäviä syntyy laaja-alaisemmin niin teollisessa tuotannossa kuin erilaisissa julkisissa ja yksityisissä palveluissakin. Laajapohjaista uuden teknologian hyödyntämistä voidaan edistää muuttamalla verotuksen ja yritystukien rakennetta, mutta myös julkisin tutki-

mus- ja investointihankkein. Uudelleenkoultus, kuten erilaiset alueelliset tai toimialakohdattaiset kehittämishankkeet, voivat myös edistää uuden tekniikan hyödyntämistä.

Acemoglu ja Robinson nostavat esikuvaksi pohjoismaisen työmarkkinamallin myös teknisen kehityksen ohjaamisen näkökulmasta. He pitävät sitä, Rehnin ja Meidnerin malliin viitaten, esimerkkinä siitä, että tuottavuuden kasvua ja hyvien työpaikkojen syntyä voi tukea myös palkkaeroja rajaava, tuottavuuden kasvuun kannustava palkkarakenne (Acemoglu ja Robinson 2019, 470–476).⁵

5. Lopputoteamuksia

Demokratian kipuilu ja populismin nousu ovat ongelmia Atlantin molemmin puolin. Mutta ilmiön taloudellisissa taustatekijöissä on eroja. Euroopassa, etenkin Pohjoismaissa, ei ole tapahtunut vastaavaa tuloerojen kasvua ja sosiaalisen nousun väylien tukkeutumista kuin Yhdysvalloissa. Tämä näkyy osaltaan siinä, että käsittelemäni kaksi kirjoittajaparia lähestyvät talouden populismin nousun välisiä yhteyksiä eri näkökulmista.

Iversen ja Soskice painottavat Länsi-Euroopan maiden menestystekijöitä, joiden säilyttämiseen he uskovat nykyisen politiikkamallin pystyvän vastakin. Acemoglu ja Robinson puolestaan pitävät silmällä ennen muuta Yhdysvalloissa tapahtunutta voimakasta tuloerojen kasvua ja perinteisen, teollisuudessa työskennelleen keskiluokan köyhtymistä. He pitävät tarpeellisena paljon pidemmälle menevää talous-

politiikan uudistamisen tarvetta kuin mitä Iversen ja Soskice esittävät.

Tulojen uudelleenjaon tehostamisen ohella Acemoglu ja Robinson nostavat esille myös teknologisen murroksen hyödyntämisen laaja-alaisen, uutta työtä luovan työn tuottavuuden kasvun käyntiin saamiseksi. Tässä he nojaavat endogeenisen kasvun teoriaan, jossa korostetaan kannustimien merkitystä innovaatioiden syntyemisessä ja suuntautumisessa.

Acemoglu ja Robinson nostavat esikuvaksi Pohjoismaat. *The Narrow Corridor* -kirja käyttää esimerkkinä erityisesti Ruotsia valtion ja työmarkkinajärjestöjen välisten kompromissien tuloksena aikaansaaduista uudistuksista talous- ja sosiaalipolitiikassa sekä työmarkkinoiden palkkaneuvotteluissa. Heidän pohjoismaisesta mallista antamaansa kuvaa voi pitää, lukijan omasta katsantokannasta riippuen, joko oman yhteiskuntamallimme puolustuspuheen-vuoroina tai ulkokohtaisena kiiltokuvana.

The Narrow Corridor -kirjan talouspolitiikkaa koskevat johtopäätökset ovat yleisiä ja periaatteellisia, eivät täsmennettyjä politiikkaehdotuksia. Niistä ei voi tehdä suoria johtopäätöksiä Suomen kaltaisen, suhteellisen pienten tuloerojen ja uuteen tietotekniikkaan perinteisesti myönteisesti suhtautuneen maan osalta. Rohkenen silti nostaa esiin kirjan pohjalta esiin pari teknologian rooliin liittyvää näkökohtaa suomalaisesta talouspoliittisesta keskustelusta.

Tuottavuuden nopea kasvu katkesi Suomessa vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen lopulla. Se on alkanut toipua vasta parin viime vuoden aikana. Tuottavuuskasvun taantumisessa oli osaksi kysymys pääomavaltaisten teollisuudenalojen BKT-osuuden supistumisesta. Mutta uuden tietotekniikan sovellutusten kannalta keskeisten palvelujen tuottavuuden,

⁵ Ks. myös Acemogly (2019). *Acemogly nosti saman näkökohdan esiin viimevuotisissa Yrjö Jabnsson-luennoissaan.*

samoin kuin niiden viennin, kasvu on käynnistynyt meillä hitaammin kuin esimerkiksi muissa pohjoismaissa. Tämä tuottavuusongelma on jäänyt meillä vähälle huomiolle. Acemoglu ja Robinsonin tarkastelut ovat tästä näkökulmasta merkityksellisiä myös Suomen kannalta.

Teknologian näkökulma nostaa esiin myös kysymyksen Suomen korkean, pääosin rakenteellisen työttömyyden syistä. Talouspoliittisessa keskustelussa rakennetyöttömyyttä on pidetty lähinnä huonosti toimivien työmarkkinoiden ja sosiaaliturvan aiheuttamana. Tässä tulkinnassa on usein nojattu työmarkkinoiden neuvottelumalliin (Nickell ym. 1991). Aiemmin meillä oli korostettu, väljemmin perustein, myös tuotantorakenteen yksipuolisuuden ja jäykkyyden merkitystä.

Tämä näkökulman muutos on ollut ehkä liian jyrkkä. Jäykän tuotantorakenteen oloissa tuotannon tekijöiden keskinäinen korvattavuus ei nimittäin ole niin juohevaa kuin tavanomaisessa palkanmuodostuksen neuvottelumallissa oletetaan. Tämän takia rakenteellinen työttömyys voi riippua sosiaaliturvan ja työmarkkinajäykkyyksien ohella myös pääoma- ja työpanosten tarjonnan muutoksista. Investointien supistuminen tai työn tarjonnan lisäys, voivat vaikuttaa työn tulo-osuutta alentavasti ja tasapainotyöttömyyttä kohottavasti.⁶

⁶ Tavanomaisessa työmarkkinoiden neuvottelumallissa tuotantotekniikkaa kuvaa Cobbin ja Douglasin tuotantofunktio, jossa substituutiojousto on yksi. Funktionaalinen tulonjako on tällöin vakaa eikä työn tulo-osuus riipu työn tarjonnan tai palkkatason muutoksista. Työtulo-osuuden jakautuminen palkkataso- ja työllisten määrä-komponentteihin, ja samalla tasapainotyöttömyys, riippuvat kiinteäksi oletetusta työttömyysturvan tasosta. Jos taas tuotantorakenne on jäykkä ja substituutiojousto alhaisempi kuin yksi, pääomakanan supistuminen samoin kuin työn tarjonnan kasvu – tai palkkatason alentaminen – vähentävät neuvottelumallissa

Suomen rakenteellinen työttömyysongelma on monen eri tekijän tulos. Siihen ovat jäykän tuotantorakenteen takia voineet sosiaaliturvan ja työmarkkinainstituutioiden ohella vaikuttaa myös työn ja pääoman saatavuus. Vain osaan näistä tekijöistä keskittyvä malli antaa ongelmasta yksipuolisen kuvan.

Esittelemäni kirjallisuus on osa sitä taloustieteellisen tutkimuksen näkökulman muutosta, jonka taustalla on tuottavuuden kasvun hidastumisena sekä eriarvoisuuden kasvuna ja populismin nousuna ilmennyt taloudellisten ja poliittisen kehityksen ongelmien kärjistyminen. Keskustelu on vielä alkutekijöissään. Se on keskittynyt kehityksen vinoutumiin vaikuttaneiden tekijöiden erittelyyn. Selväpiirteisiä talouspoliittisia johtopäätöksiä ei keskustelusta voi vielä johtaa, etenkin kun kehityksessä on ollut maakohtaisia talous- ja yhteiskuntapolitiikan perinteeseen liittyviä eroja.

Vaikka tilanne on ollut Pohjoismaissa etenkin eriarvoisuuden kehityspiirteiden osalta suotuisampi kuin muissa kehittyneissä markkinatalousmaissa, ei meilläkään ole varaa omahyväisyyteen. Teknologisen murroksen ja globalisaation paineet tuntuvat myös Pohjoismaissa. Julkisen talouden toteuttaman uudelleen jaon jännitteet ovat demografisen muutoksen myötä kärjistymässä. Paine talouspolitiikan agendan uudelleen arviointiin kasvaa. Murrosvaiheessa oleva kansainvälinen keskustelu käy muistutukseksi siitä, että ekonomistien on syytä olla tarkkana, millaisten malliabstraktioiden varaan he talouspoliittiset puheenvuoronsa perustavat. Myrdalin oppi premissien avaamisesta pätee yhä. □

työn tulo-osuutta ja kohottavat tasapainotyöttömyyttä sekä kiinteän että indeksoidun työttömyyskorvauksen tapauksessa (Rowthorn 1999).

Kirjallisuus

- Acemoglu, D. (2019), "It's good jobs, stupid", Economics for Inclusive Prosperity Policy Brief 13, <https://econfp.org/policy-brief/its-good-jobs-stupid/#> (viitattu 15.1.2020).
- Acemoglu, D. ja Robinson, J.A. (2012), *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, Crown Business. (suom. Pietiläinen, K., *Miksi maat kaatuvat: Vallan, vaurauden ja varattomuuden synty*, Terra Cognita 2013).
- Acemoglu, D. ja Robinson, J.A. (2015), "The rise and fall of general laws of capitalism", *Journal of Economic Perspectives*, 29: 3–28.
- Acemoglu, D. ja Robinson, J.A. (2019), *The Narrow Corridor: States, Societies and the Fate of Liberty*, Penguin Press.
- Autor, D., Dorn, D., Katz, L., Patterson, C., ja Van Reenen, J. (2017) : "Concentrating on the Fall of the Labor Share", IZA Discussion Papers, No. 10539, Bonn, Institute of Labour Economics.
- Banerjee, A. ja Duflo E. (2019), *Good Economics for Hard Times: Better Answers to Our Biggest Problems*, Allen Lane.
- Iversen, T. ja Soskice, D. (2019), *Democracy and Prosperity: Reinventing Capitalism through a Turbulent Century*, Princeton ja Oxford, Princeton University Press.
- Layard, R., Nickell, S. ja Jackman, R. (1991), *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market*, Oxford, Oxford University Press.
- Philippon, T.(2019), *The Great Reversal: How America Gave Up on Free Markets*, The Belknap Press.
- Piketty, T. (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, The Belknap Press.
- Piketty, T. (2017), "Toward a reconciliation economics and the social sciences", teoksessa Boushey, H., Bradford DeLong ja Steinbaum, M. (toim.), *After Piketty: The Agenda for Economics and Inequality*, Harvard University Press: 543–567.
- Piketty, T. (2019), *Capital et Idéologie*, Seuil.
- Pisani-Ferry, J. (2019), *Piketty's New Book: Impressive Research – Problematic Solutions*, Bruegel Blog Post <https://bruegel.org/2019/10/>
- Raval, D., "Wrong with Capital in the Twenty-First Century", teoksessa Boushey, H., Bradford DeLong, Steinbaum, M. (toim.), *After Piketty: The Agenda for Economics and Inequality*, Cambridge, Mass., Harvard University Press: 75–98.
- Rowthorn, R. (1999), "Unemployment, wage bargaining and capital-labour substitution", *Cambridge Journal of Economics* 23: 413–425.
- Runciman, D. (2018), *How Democracy Ends*, Profile Books.